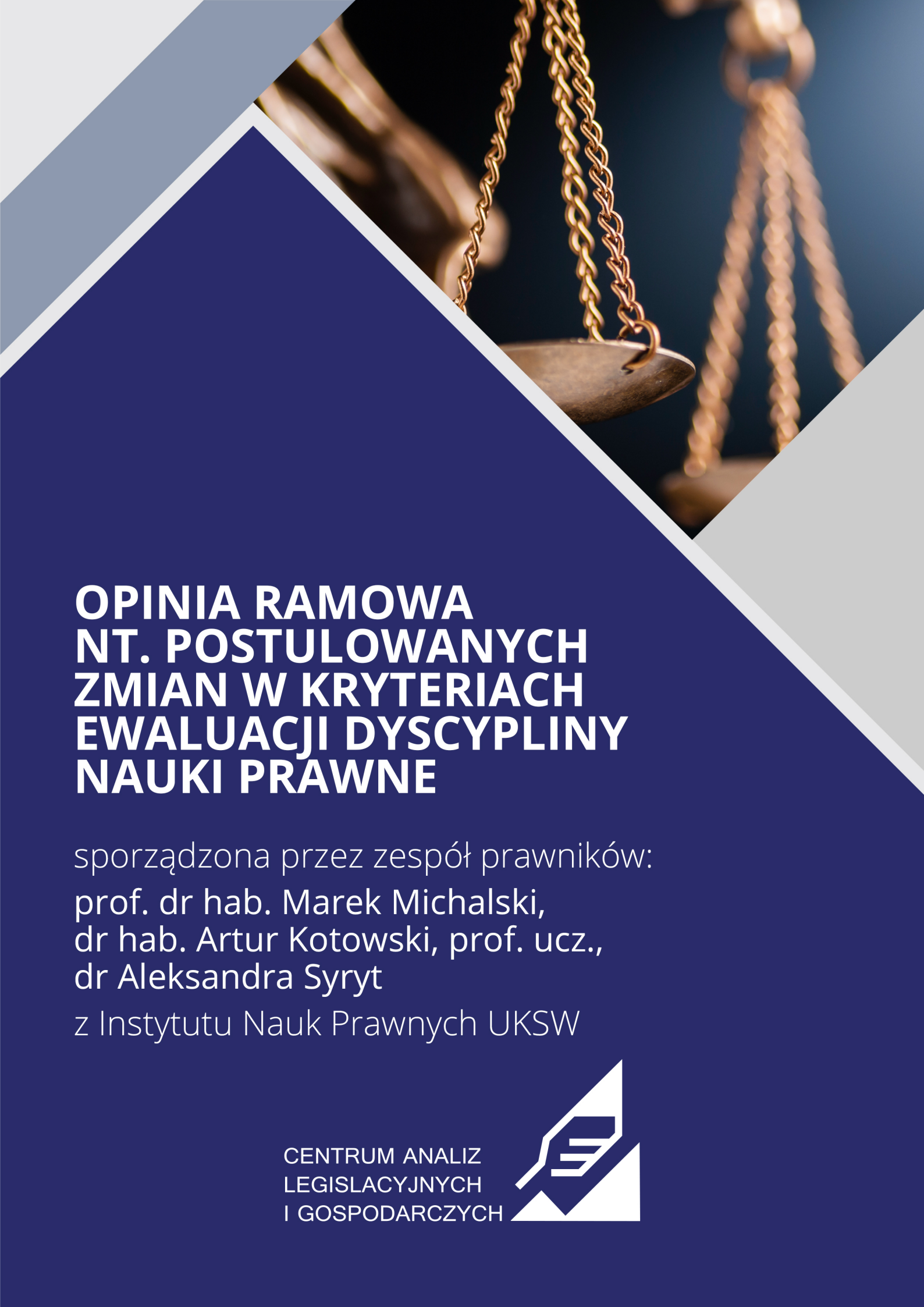

OPINIA RAMOWA NT. POSTULOWANYCH ZMIAN W KRYTERIACH EWALUACJI DYSCYPLINY NAUKI PRAWNE

sporządzona przez zespół prawników:

prof. dr hab. Marek Michalski,
dr hab. Artur Kotowski, prof. ucz.,
dr Aleksandra Syryt

z Instytutu Nauk Prawnych UKSW

CENTRUM ANALIZ
LEGISLACYJNYCH
I GOSPODARCZYCH

Warszawa, 30.11.2020 r.

Opinia ramowa opracowana na zlecenie:

Centrum Analiz Legislacyjnych i Gospodarczych

al. Księcia Józefa Poniatowskiego 1, 03-901 Warszawa
www.calg.pl, kontakt@calg.pl

Autorzy:

prof. dr hab. Marek Michalski

Katedra Prawa Gospodarczego i Gospodarki Cyfrowej, Instytut Nauk Prawnych UKSW

dr hab. Artur Kotowski, prof. ucz.

Katedra Teorii i Filozofii Prawa, Instytut Nauk Prawnych UKSW

dr Aleksandra Syryt

Katedra Prawa Konstytucyjnego, Instytut Nauk Prawnych UKSW

*Sfinansowano przez Narodowy Instytut Wolności - Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego
ze środków Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich na lata 2014 – 2020*

Niniejsza opinia sporządzona została na zlecenie Centrum Analiz Legislacyjnych i Gospodarczych, której zakres obejmował ramowe (ogólne), postulowane zmiany w kryteriach ewaluacji dyscypliny nauk prawnych w dziedzinie nauk społecznych, stosownie do Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 25 września 2018 r. (Dz. U. poz. 1818 ze zm.).

1. Specyfika nauk prawnych (jurysprudencji) jako dyscypliny naukowej.

Nazwa „prawo” dla dyscypliny naukowej jest uzusem językowym dla oznaczenia zbioru subdyscyplin wyszczególnianych w ramach samej struktury tej nauki, których wspólnym przedmiotem badawczym jest osobny porządek normatywny, zabezpieczony instytucjonalnie, ustanawiany przez uprawnione do tego organy władzy publicznej. Nie wnikając w inklinacje teoretyczne, dotyczące tak podanej powyżej, bardzo ogólnej definicji „prawa”, wypada jedynie zasygnalizować, że „prawo” jak bywa potocznie określane jako dyscyplina naukowa posiada na tle innych nauk, w tym pokrewnych jej nauk społecznych, wyjątkowo złożoną strukturę wewnętrzną, co precyzyjniej oddaje użyte także przez prawodawcę określenie „nauk prawnych”, uważane powszechnie za synonimiczne względem nazw: prawoznawstwo i jurysprudencja. Sygnalizacja tej cechy charakterystycznej nauk prawnych jest konieczna dla wskazania szczególnych uwarunkowań badawczych tej dyscypliny. Struktura wewnętrzna prawoznawstwa jest bowiem bezsprzecznie złożona, co skutkuje podziałem tak obszarów badawczych jak i metod naukowych stosowanych przez przedstawicieli uprawiających naukę w ramach poszczególnych nauk prawoznawstwa.

Przyjmowany bez większych zastrzeżeń podział nauk prawnych polega bowiem przede wszystkim na przeciwstawianiu tzw. nauk ogólnych względem szczególnych prawoznawstwa (dogmatyk prawniczych). Geneza

tej dyferencji sięga XIX wieku i przynajmniej w ramach pokrewnego Polsce obszaru kulturowego nie podlega kwestionowaniu, zwłaszcza od czasu wykształcenia się i utrwalenia paradygmatu metody formalno – dogmatycznej, rozwijanej od końca XIX w., szczególnie w pozytywizmie prawniczym (aktualnie coraz silniej kontestowanego). W ramach dyscyplin ogólnych wymienia się: teorię, filozofię- i niekiedy także metodologię nauk prawnych. Nauki szczegółowe (dogmatyczne) prawoznawstwa stanowią większość aktywności badawczej nauczycieli akademickich przypisanych do dyscypliny nauk prawnych i zorientowane są – w największym uproszczeniu – do analizy źródeł prawa odnoszących się do wydzielonego przedmiotowo pod względem obszaru i typu regulacji prawnej przedmiotu normowania w oparciu o swoistą metodę regulacji (np. tradycyjnie wyróżniane prawo cywilne, karne, czy administracyjne itp.). Status poszczególnych dogmatyk podlega niemniej nieustannej ewolucji, wskutek obejmowania coraz to nowych obszarów aktywności i relacji międzyludzkich kolejnymi nowymi unormowaniami, a także postępujących zmian w ich klasyfikacji. W ramach struktury nauk prawnych wyszczególnia się także dyscypliny historyczne i empiryczne prawoznawstwa. Obie te grupy w mniejszym stopniu mogą spełnić postulat autonomii metodologicznej prawoznawstwa, silnie przenosząc na grunt nauk prawnych metodę z nauk należących do innych dziedzin nauki poza dziedziną nauk społecznych

– np. dyscypliny historyczne prawnoznawstwa z istoty rzeczy korzystają z metodologii historii (dziedzina nauk humanistycznych), czy innych dyscyplin w obrębie dziedziny nauk prawnych, jak np. dyscyplina empiryczna prawnoznawstwa w postaci np. socjologii prawa powiązana jest z metodami wykorzystywanymi w naukach socjologicznych.

Wskazanie powyższych uwarunkowań nauk prawnych jest kluczowe dla dostrzeżenia specyfiki prowadzonej aktywności naukowej w jej obszarze oraz sprostania celom i wymogom stawianym wobec różnorodnych dyscyplin przede wszystkim w aspekcie ewaluacji działalności naukowej, z uwzględnieniem wszystkich trzech filarów aktywności podlegającej ocenie, tj. 1 – oceny działalno-

ści publikacyjnej, 2 – oceny efektów finansowych badań naukowych i prac rozwojowych, 3 – oceny wpływu działalności na otoczenie zewnętrzne: społeczeństwo i gospodarkę. Wskazane powyżej uwarunkowania metodologiczne nauk prawnych zmuszają do dostrzeżenia złożonej struktury wewnętrznej tej nauki oraz faktu, że prawnoznawstwo stanowi w istocie konglomerat dyscyplin o różnym statusie metodologicznym (przede wszystkim w aspekcie wykorzystywanej metody naukowej), co z istoty rzeczy skutkuje odmiennym potencjałem naukowo-badawczym w zakresie sprecyzowanych przez prawodawcę kryteriów parametrycznych.

2. Specyfika dyscypliny nauk prawnych.

Specyfika dyscypliny nauki prawne w zakresie charakteru i metodologii prowadzonych badań naukowych, a także rzeczywisty zakres oddziaływania wyników tych badań, które przede wszystkim są wykorzystywane do kształtowania polskiego systemu prawnego i dla tego systemu są aplikowalne powodują, że osiągnięcia naukowe w naukach prawnych, zwłaszcza te które dotyczą nauk szczegółowych prawnoznawstwa (dogmatyk prawniczych) mają z natury rzeczy ograniczony zasięg. Jeśli dane badania nie mają charakteru interdyscyplinarnego, tudzież sprofilowanego i systemowo traktowanego ujęcia komparatystycznego, prezentowanie ich w szerszym wymiarze niż tylko krajowy stanowi w istocie jedynie informację o danym systemie prawnym i jego instytucjach (w ujęciu teoretycznym lub praktycznym), ale zasadniczo nie przekłada się to na dyskurs naukowy w skali międzynarodowej. Warto przy tym mocno podnieść okoliczność wydaje się niezwykle istotną, że tradycja, w jakiej rozwijała się polska nauka prawa silnie akcentowała – i czyni to nadal – iż zadaniem dogmatyki prawa jest przede wszystkim skupienie się na poszukiwaniu właściwej metody wykładni (co z kolei konweniuje z dominującym przecież wciąż ujęciem pozytywistycznym), a nie na badaniu relacji prawa pozytywnego ze zjawiskami społecznymi, w tym szczególnych interakcji między sferą regulacyjną a określonym wycinkiem rzeczywistości społecznej, podlegającej zresztą dynamicznym przeobrażeniom. Koncentrowanie się na tej statycznej analizie wraz z ewentualnym wskazywaniem kierunków pożądanых – z punktu widzenia poprawnej legislacji – zmian przepisów, oznacza ocenę porządku

prawnego od wewnątrz, z pominięciem perspektywy zewnętrznej. To z kolei siłą rzeczy zawęża pole badawcze, czyniąc go nieatrakcyjnym, ale i też nie zrozumiałym dla odbiorcy zewnętrznego. Nie jednak specyfika jedynie polskiej nauki prawa, lecz także innych operujących w obarże prawa kontynentalnego, co zdecydowanie odróżnia je od ujęcia anglosaskiego, w literaturze przedmiotu opisywanego jako: *law & something*.

Powyżej wskazana specyfika nauk prawnych przekłada się na możliwości prezentacji wyników badań w dyscyplinie nauki prawne w określonych wydawnictwach i czasopismach zarówno w formach wyrazu, które w innych dyscyplinach nie są znane, a także na wymiar przyznawanych środków na badania grantowe. Nie jest ona także obojętna na opis wpływu prowadzonych badań na otoczenie społeczno-gospodarcze, choć w tym wymiarze badania naukowe prowadzone w dyscyplinie nauki prawne są istotne i często bywają wykorzystywane przez interesariuszy zewnętrznych mimo braku wyraźnego wskazania, że w danym przypadku decyzje dotyczące tworzenia bądź stosowania prawa zostały wydane z uwzględnieniem wyników badań naukowych. Najbardziej jaskrawym tego przykładem jest powoływanie źródeł z doktryny prawniczej w ramach uzasadnień decyzji stosowania prawa – przede wszystkim typu sądowego, rzadziej organów administracji publicznej.

Wyżej wskazane okoliczności nie pozostają bez znaczenia dla oceny działalności naukowej jednostki w dyscyplinie nauki prawnej, która znajduje wyraz w procesie ewaluacji, której zasady określa obecnie rozporządze-

nie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 22 lutego 2019 r. w sprawie ewaluacji jakości działalności naukowej (Dz. U. poz. 392, ze zm.: dalej: rozporządzenie w sprawie ewaluacji). Stosownie do brzmienia tego aktu prawnego ocena w dyscyplinie odnosi się do trzech obszarów dotyczących osiągnięć naukowych, którym prawodawca przyznał określone „wagi”. Jak już sygnalizowano pierwszy obszar obejmuje ocenę poziomu prowadzonej działalności naukowej i jest mierzony publikacjami naukowymi (zob. § 8 rozporządzenia w sprawie ewaluacji). Drugi obszar dotyczy ocena efektów finansowych badań naukowych i prac rozwojowych. Jego miarą są środki finansowe wydatkowane na działania naukowe (zob. § 22 rozporządzenia w sprawie ewaluacji). Ostatni obszar obejmuje ocenę wpływu działalności naukowej na funkcjonowanie społeczeństwa i gospodarki (§ 23 rozporządzenia w sprawie ewaluacji). W przeciwieństwie do dwóch pierwszych nie zawiera on wyraźnie sprecyzowanych wskaźników, które mogłyby być wzięte pod uwagę podczas oceny.

Specyfika badań w dyscyplinie nauki prawne powoduje, że konieczne jest szczegółowe przeanalizowanie istniejących kryteriów ewaluacji w tym zakresie i ocena ich adekwatności do charakteru danej dyscypliny. Wobec powyższego przedmiotem przedkładanej opinii ramowej są postulowane zmiany w kryteriach ewaluacji dyscypliny nauki prawne.

Niniejsze założenia wstępne mają na celu wskazanie głównych problemów w wyżej zakreślonym zakresie. Szczegółowe kwestie wymagają także zwrócenia uwagi na powiązanie możliwości prowadzenia badań naukowych z innymi elementami systemu szkolnictwa wyższego, z czego wypada koniecznie zwrócić uwagę na aspekt finansowania nauki, formy zatrudnienia nauczycieli akademickich, częściowo także przyjętą strukturę organizacyjną uczelni, czy specyfikę lokalną szkolnictwa wyższego, m.in. w zakresie relacji rynkowej podmiotów publicznych a niepublicznych. W opinii kwestie te nie zostały przedstawione, choć wymagają zasygnalizowania. Wypada także koniecznie zwrócić uwagę na fakt, że przynajmniej część z proponowanych zmian nie wymaga nowelizacji samej ustawy prawo o szkolnictwie wyższym i nauce a możliwe są do przeprowadzenia na poziomie aktów wykonawczych.

Podsumowując, uwagi obejmą ogólne kwestie dotyczące przyjętej w rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego metodologii ewaluacji. Następnie zostaną wskazane podstawowe zagadnienia sporne odnoszące się do trzech zakładanych kryteriów ewaluacji.

3. Uwagi ogólne dotyczące metodologii ewaluacji.

Przyjęta w rozporządzeniu metodologia ewaluacji zakłada, że ocenie podlega jednostka prowadząca działalność naukową w poszczególnych dyscyplinach. Prawodawca (oprócz zwiększenia wagi punktowej dla monografii w dziedzinach nauk społecznych, nauk humanistycznych i nauk teologicznych) w żaden sposób nie uwzględnił w kryteriach ewaluacji specyfiki poszczególnych dyscyplin należących do wskazanych dziedzin, podczas gdy mimo że dyscypliny te mogą należeć do tej samej dziedziny sposób prowadzenia badań naukowych, prezentowania ich wyników, a także oddziaływanie tych badań znacząco się różnią się. Jak już sygnalizowano, jest to widoczne w ramach nauk prawnych, których złożona struktura wewnętrzna częściowo polega na recepcji metod z dyscyplin przypisanych do innej dziedziny nauki (co występuje przede wszystkim w nie-dogmatycznych dyscyplinach prawoznawstwa). Wobec tego pierwszy postulat związany jest z tym, by w procesie ewaluacji uwzględniać nie dziedziny, ile dyscypliny i wg. nich wyznaczać normatywne kryteria oceny.

Rażącym naruszeniem zasady poprawnej legislacji wywodzonej z zasady demokratycznego państwa prawnego (art. 2 Konstytucji RP), w kontekście realizacji zasady ochrony zaufania do państwa i stanowionego przez nie prawa jest to, że (podobnie jak we wcześniejszych rozporządzeniach dotyczących parametryzacji) prawodawca nie wskazał punktów referencyjnych dla uzyskania poszczególnych kategorii naukowych. Punkty te zostaną wyznaczone *ex post*, w momencie, gdy wszystkie jednostki złożą ankietę oceny. Przyjęcie takiej formuły ma umożliwić podmiotowi dokonującemu oceny dostosowanie jej do możliwości wszystkim jednostek ocenianych niejako sumarycznie. Wypada jednak zauważyć, że przyjęte rozwiązanie skutkuje zaistnieniem stanu prawnego, który *apriori* zakłada stan niepewności co do sytuacji jednostek prowadzących badania naukowe. Nie mogą one w istocie zaplanować skutecznych – rozłożonych w czasie i usystematyzowanych – działań w celu uzyskania określonej kategorii, gdyż nie jest pewne, czy ich osiągnięcia – nawet znaczące z perspektywy punktów jednostkowych za publikacje, granty itp. – będą wystarczające w porównaniu z innymi jednostkami. Tymczasem kategoria decyduje o uprawnieniach do nadawania stopni, a także o wysokości subwencji dla uczelni. Oznacza to, że w procesie aplikowania nie jest znany – ani możliwy do opisanie – wymagany do osiągnięcia zamierzonego celu wysiłek mierzony efektami

wykonanej pracy, co z kolei uniemożliwia jakiegokolwiek racjonalne zarządzanie potencjałem naukowym. Skoro przepisy nie wskazują wyraźnych warunków uzyskania prawa, należy je ocenić jako niezgodne z Konstytucją. *De lege ferenda* należy zatem postulować by prawodawca już teraz, a nie po zakończeniu okresu sprawozdawczego i przygotowaniu ankiety, wyznaczył sumę punktów do zdobycia, by uzyskać określoną kategorię naukową w danej dyscyplinie. Ewaluowana jednostka ma prawo wiedzieć, co może i co musi zrobić, by osiągnąć pożądaną kategorię. Obecnie przyjęte rozwiązanie jest nie tylko dysfunkcyjne, co wprowadza istotny stan niepewności prawnej w zakresie wymogów określonych do spełnienia celem uzyskania pożądanego kategorii naukowej, bądź utrzymania już posiadanej. Jej rola zaś ma fundamentalne znaczenie dla ewaluowanej jednostki.

Według stanu prawnego na dzień sporządzenia niniejszej opinii ewaluacja obejmie ocenę jakości działalności naukowej za lata 2017-2021. Jest to zasadne, gdyż w ocenie nie może być pomijane osiągnięcia wypracowane w okresie przed dniem wejścia w życie rozporządzenia w sprawie ewaluacji. Niezasadne są te głosy środowiska naukowego, które podnoszą, by okres 2017-2018 podlegał uwzględnieniu do oceny. Wypada jednak zwrócić uwagę na fakt przypisania równych „wag” osiągnięciom z lat 2017-2018 w stosunku do tych z lat 2019-2021. Ówczesna punktacja czasopism i punktacja obecna są znacząco różne, przez co konieczna jest korekta przyjętego rozwiązania w tym zakresie, o ile utrzymane zostaną obecne kryteria odnośnie do punktacji publikacji.

Ponadto należy zwrócić uwagę na kwestię długotrwałości procesu wydawniczego i tego, że dany badacz, który zgłaszał swój tekst to publikacji w czasopiśmie w określonym okresie miał prawo oczekiwać, że ma ono taki wymiar punktów, jak w chwili składania tekstu. Tymczasem zmiany, które zaszły w ocenie poszczególnych czasopism (niezależnie od ich oceny w kategoriach trafności przyznanej oceny) nie uwzględniają tego typu sytuacji przejściowych, co stanowi naruszenie zasady ochrony spraw zainicjowanych, co jest także elementem zasady zaufania do państwa i stanowionego przez nie prawa. *De lege ferenda* konieczne jest przemyślenie sposobu uregulowania metody zaliczenia osiągnięć naukowych i rozwojowych za lata 2017-2018 do ewaluacji, zwłaszcza że w przypadku dyscypliny nauki prawnej doszło do zasadniczych zmian na liście czasopism

punktowanych. Obecne rozwiązania w tym zakresie nie odzwierciedlają w sposób właściwy wkładu danych ba-

dań za okres sprzed wejścia w życie rozporządzenia do ewaluacji.

4. Uwagi ogólne dotyczące oceny poziomu prowadzonej działalności naukowej.

W świetle przepisów rozporządzenia w sprawie ewaluacji, ocena poziomu prowadzonej działalności naukowej jest mierzona z uwzględnieniem takich osiągnięć naukowych jak artykuły naukowe, monografie naukowe, redakcje naukowe takich monografii i rozdziały w takich monografiach, a także przyznanych patentów na wynalazki, praw ochronnych na wzory użytkowe i wyłącznych praw hodowców do odmian roślin (zob. § 8 rozporządzenia w sprawie ewaluacji). W przypadku dyscypliny nauki prawne realne jest zaliczenie do oceny artykułów naukowych, monografii, redakcji monografii i rozdziałów w monografiach.

Przedstawione kryteria oceny i ich punktacja nie są adekwatne do zakresu i sposobu prowadzenia badań i osiągnięć, które powstają w ramach dyscypliny nauki prawne.

Fundamentalne zastrzeżenia budzi okoliczność przyznania wiodącego znaczenia publikacjom w formie artykułów w czasopismach naukowych z listy Ministerstwa, podczas gdy w naukach prawnych podstawową formą prezentacji wyników badań stanowią monografie naukowe i rozdziały w monografiach naukowych. W szczególności prawodawca – nie uwzględniając – jak już wskazywano – w procesie ewaluacji specyfiki poszczególnych dyscyplin w dziedzinie nauk społecznych – nie objął swoim zakresem takich publikacji jak glosa, komentarz do aktu normatywnego czy też opinia prawna, które pod względem warsztatowym posiadają przymioty tekstu o charakterze naukowym. Tymczasem prezentowanie tych publikacji jako artykułu naukowego czy rozdział w monografii nie zawsze jest adekwatne do tych formuł, które są określone rozporządzeniem w sprawie ewaluacji. Z tego względu należy postulować zmianę co do proporcji w możliwości zaliczania do oceny publikacji w czasopismach naukowych i publikacji w formie monografii i rozdziałów w monografiach. Wypada też zwrócić uwagę na zróżnicowanie wkładu pracy w przypadku przygotowania artykułu naukowego a monografii jednoautorskiej, co w ograniczonym stopniu oddaje punktacja odnośnie wydawnictw krajowych. Należy przy tym uwzględnić wyraźnie także takie formuły wypowiedzi

naukowej jak glosa, komentarz do aktu normatywnego oraz opinia prawna pracownika naukowego. Jest to tym istotne, że obecny rynek czasopism punktowanych w dyscyplinie nauki prawne nie jest wystarczający dla liczby naukowców. Dostęp do możliwości opublikowania jest bardzo ograniczony, a procesy wydawnicze są mocno rozciągnięte w czasie. Istniejący stan rzeczy sprzyja nieuczciwym praktykom dotyczącym publikacji.

Niezależnie od powyższego należy rozważyć, czy tworzenie list czasopism punktowanych przy braku wyraźnych kryteriów co do tego, jakie konkretne wymogi musi spełnić czasopismo, by znajdować się na liście i dysponować określoną liczbą punktów jest właściwą formą działania. Jeżeli bowiem ocena publikacji odnosi się nie do tego, jaka jest jej treść, ale zależy od tego, w jakim czasopiśmie jest opublikowana, a przepisy prawne nie wskazują wyraźnie wymogów, jakie powinno zdobyć czasopismo, by dysponować określoną liczbą punktów, stan taki jest wątpliwy z punktu widzenia zasady transparentności. Tymczasem taka przejrzystość jest wymagana, gdyż liczba punktów za artykuły naukowe wpływa na kategorię naukową jednostki, zatem w konsekwencji na uzyskanie przez jednostkę określonych uprawnień i środków finansowych.

W tym kontekście należy też rozważyć znaczenie publikacji w otwartym dostępie w trybie online i to niezależnie od tego, gdzie te publikacje są zamieszczane. W wielu przypadkach o zasięgu oddziaływania osiągnięcia naukowego przesądza bowiem nie to, czy było ono zaprezentowane w punktowanej monografii czy czasopiśmie, ale to, że było powszechnie dostępne i wielu badaczy może się do tego osiągnięcia ustosunkować i je omówić. Z tego względu w ocenie osiągnięć naukowych w formie publikacji należałoby rozważyć kryterium ich dostępności w sieci, nie tylko w płatnych platformach informacji naukowej.

Ponadto z uwagi na fakt, że wydawnictwa zagraniczne, w szczególności czasopisma zagraniczne niekoniecznie są zainteresowane szerokim zakresem prezentowania informacji na temat badań nad prawem polskim, należy

rozważyć, czy w procesie ewaluacji nie docenić publikacji naukowych w dyscyplinie nauki prawne w języku obcym (zwłaszcza w językach konferencyjnych) i to nie tylko tych w wydawnictwach i czasopismach z listy ministra, ale także w szerszym zakresie, o ile spełniają wy-

mogi prac naukowych. Z tego względu *de lege ferenda* należy stworzyć wyraźne i precyzyjne kryterium w tym zakresie odnoszące się do dyscypliny nauki prawne.

5. Uwagi ogólne dotyczące oceny efektów finansowych badań naukowych i prac rozwojowych.

Miernikiem oceny efektów finansowych badań naukowych i prac rozwojowych są ograniczone źródła finansowania, które w dyscyplinie nauki prawne są trudne do zdobycia, zwłaszcza jeśli chodzi o środki ze wskazanych źródeł międzynarodowych. Zasady konkursów w ramach Narodowego Centrum Nauki również nie zawsze pozwalają na pozyskanie pożądaných środków na badania, w szczególności, gdy recenzentami są osoby nienależące do dyscypliny nauki prawne i nieuwzględniające specyfiki działalności naukowej w tej dyscyplinie.

De lege ferenda ocena skutków finansowych badań naukowych i prac rozwojowych powinna uwzględniać

również środki pozyskiwane z innych źródeł zewnętrznych niż te wymienione w rozporządzeniu w sprawie ewaluacji. W szczególności w ocenie powinny w sposób wyraźny być uwzględniane środki pozyskane od podmiotów publicznych i niepublicznych tak polskich jak i zagranicznych. W dyscyplinie nauki prawne środki na badania są pozyskiwane w ramach różnego rodzaju programów współpracy między uczelniami a organizacjami (np. stowarzyszenia, fundacje itp.). Ponadto z uwagi na specyfikę prowadzonych badań środki te są przyznawane przez instytucje państwowe, które wykorzystują dane opracowania naukowe do planowania i realizowania swoich zadań.

6. Uwagi ogólne dotyczące oceny wpływu działalności naukowej na funkcjonowanie społeczeństwa i gospodarki.

Ocena wpływu działalności naukowej na funkcjonowanie społeczeństwa i gospodarki jest dokonywana na podstawie opisu związku między wynikami badań naukowych lub prac rozwojowych, albo działalności naukowej w zakresie twórczości artystycznej a gospodarką, funkcjonowaniem administracji publicznej, ochroną zdrowia, kulturą i sztuką, ochroną środowiska naturalnego, bezpieczeństwem i obronnością państwa lub innymi czynnikami wpływającymi na rozwój cywilizacyjny społeczeństwa, zwanych dalej „opisami wpływu”, sporządzonych na podstawie dowodów tego wpływu mających w szczególności formę raportów, publikacji naukowych i cytowań w innych dokumentach lub publikacjach (zob. § 23 ust. 1 rozporządzenia w sprawie ewaluacji). Mimo że wskazany obszar oceny jest dokładnie odpisany, kryteria oceny nie zostały wyraźnie wyznaczone (nie sprecyzowano wskaźników wpływu). To może rodzić uzasadnione wątpliwości co do użyteczności danego kryterium i możliwości stosowania nadmiernej uznaniowości. Należy podkreślić, że ocena wpływu powinna

uwzględniać wpływ dyscypliny na gospodarkę i społeczeństwo, a zatem kryteria oceny powinny być dostosowane do specyfiki poszczególnych dyscyplin. W przypadku dyscypliny nauki prawne poszczególne wskaźniki powinny w szczególności odnosić się do wpływu prowadzonych badań naukowych na legislację, orzecznictwo i współpracę z organami władzy publicznej oraz podmiotami społeczeństwa obywatelskiego. W tym obszarze należy opisać dokładnie, jak zmierzyć dany wpływ poprzez określone wskaźniki.

Szczegółowe kwestie wymagają także zwrócenia uwagi na powiązanie możliwości prowadzenia badań naukowych z innymi elementami systemu szkolnictwa wyższego.

7. Uwagi szczegółowe dotyczące wybranych rozwiązań prawnych w rozporządzeniu w sprawie ewaluacji.

Ze względu na specyfikę dyscypliny nauki prawne, przy założeniu, że ogólna metoda przeprowadzenia ewaluacji działalności naukowej miałaby być zachowana, należy zwrócić uwagę na kilka przepisów rozporządzenia w sprawie ewaluacji, które potwierdzają zaznaczone wyżej zastrzeżenia o charakterze ogólnym:

1. § 8 rozporządzenia określający rodzaje osiągnięć naukowych wliczanych do oceny poziomu naukowego prowadzonej działalności naukowej w zakresie badań naukowych i prac rozwojowych. Przepis ten wskazuje na artykuły naukowe (pkt 1 i 2) oraz monografie naukowe (pkt 3 i 4); nie uwzględnia przy tym specyfiki nauk prawnych, w których powstają glosy do orzeczeń, opinie prawne publikowane w czasopismach naukowych mające charakter wypowiedzi naukowych, komentarze do aktów normatywnych. Osiągnięcia te mają znaczenie w kształtowaniu dyscypliny nauki prawne, są ważnym głosem w dyskursie naukowym, mogą wpływać na proces tworzenia i stosowania prawa; być może w § 9 rozporządzenia, w którym wyjaśniono, co należy rozumieć przez artykuł naukowy oraz w § 10 odnoszącym się do definicji monografii naukowej powinno być rozwinięcie tych form prezentacji wyników badań naukowych, które są charakterystyczne dla dyscypliny nauki prawne; należy nadmienić, że można dane publikacje wpisywać do obowiązujących baz danych jako artykuł naukowy albo jako rozdział w monografii, ale to nie oddaje charakteru tych form wypowiedzi;
2. § 13 rozporządzenia, który uzależnia sposób liczenia publikacji wieloautorskich w zależności od tego, ile punktów całkowitych ma dana publikacja; można zrozumieć intencję prawodawcy, który chciał poprzez zróżnicowanie sposobu punktowania poszczególnych publikacji docenić tych naukowców, którzy prezentują swoje osiągnięcia w publikacjach wysokopunktowanych; taki sposób działania jest jednak wątpliwy z perspektywy realizacji zasady równości (art. 32 ust. 1 Konstytucji RP), zwłaszcza że punktacje wydawnictw i czasopism nie są stałe i mogą być zmienione i to nie poprzez ustawę, ale komunikatem ministra właściwego ds. nauki i szkolnictwa wyższego, a zatem aktem, który nie powinien kształtować praw i obowiązków; obok tego zasadniczego zarzutu należy uznać, że wprowadzony system obliczania wartości punktowej publikacji wieloautorskich jest niezrozumiały, trudny do opanowania dla naukowca, gdyż powoduje, że przy niższej punktowanej publikacjach nie do końca będzie on potrafił dokonać stosownych obliczeń; to utrudni mu planowanie odnośnie do miejsca publikacji. Tymczasem, jeśli system punktowy za osiągnięcia w zakresie publikacji miałby pozostać w systemie prawa, to powinien być on jak najbardziej przejrzysty i zrozumiały dla jego adresatów, w przeciwnym razie dana regulacja może być uznana za naruszającą zasadę budowania zaufania do państwa i stanowionego przez nie prawa poprzez stworzenie stanu niepewności prawnej;
3. § 14 rozporządzenia w sprawie ewaluacji, którego treść powinna skłonić do systemowego spojrzenia na znaczenie rozdziałów w monografii naukowej dla ewaluacji w kontekście wkładu w ewaluację poszczególnych naukowców;
4. § 17 rozporządzenia w sprawie ewaluacji, który ogranicza możliwość uwzględnienia w ewaluacji więcej niż określonej w tym przepisie jednostkowych udziałów w publikacjach odnoszących się do monografii naukowych (ust. 1); w sposób dyskryminujący prawodawca traktuje publikacje monografii o punktacji nie większej niż 100 pkt (ust. 1 i ust. 3a);
5. § 26 rozporządzenia w sprawie ewaluacji, który wskazuje, że to Komisja Ewaluacji Nauki określa dla każdej dyscypliny naukowej i artystycznej po jednym zestawie wartości referencyjnych dla kategorii naukowych A, B+ i B. Wprawdzie prawodawca w ust. 2 wymienionego paragrafu wskazał kryteria ustalania wartości referencyjnych, ale są one po pierwsze ocenne (zob. § 26 ust. 2 pkt 2 rozporządzenia), a po drugie poznać je można dopiero po uzyskaniu informacji o osiągnięciach wszystkich jednostek w danej dyscyplinie; to powoduje, że do końca nie są znane ostateczne wymogi uzyskania określonej kategorii naukowej, a jednostki nie mogą porównywać swoich statusów przed dokonaniem ewaluacji; zasada lojalności państwa w procesie stanowienia prawa mająca źródło w art. 2 Konstytucji RP wymagałaby, by wartości referencyjnych dla kategorii naukowych A, B+ i B były znane wcześniej i określone w akcie normatywnym powszechnie obowiązującym, a nie

w formie zatwierdzonych przez ministra propozycji zestawów wartości referencyjnych przedłożonych przez Komisję Ewaluacji Nauki;

6. § 34 rozporządzenia w sprawie ewaluacji ustanawiający zasady ewaluacji w 2022 r. w pkt 3 różnicuje przeliczeniową wartość punktową wieloautorskiego artykułu naukowego opublikowanego w ostatecznej formie w latach 2017 i 2018 w czasopiśmie naukowym zamieszczonym w wykazie z 2017 r.

Należy podkreślić, że ewentualna zmiana w zakresie zasad ewaluacji jakości działalności naukowej nie może polegać na nowelizacji jedynie wskazanych wyżej jed-

nostek redakcyjnych rozporządzenia. Powinna ona być systemowa, gdyż wymienione przykłady pokazują jedynie skalę wątpliwości w stosunku do instytucji ewaluacji w obowiązującym stanie prawnym. Wśród wątpliwości są także te, które dotyczą realizacji przez analizowane rozporządzenie konstytucyjnych zasad poprawnej legislacji oraz zasady równości.

Należy podkreślić, że ewentualna zmiana w zakresie zasad ewaluacji jakości działalności naukowej nie może polegać na nowelizacji jedynie wskazanych wyżej jednostek redakcyjnych rozporządzenia. Powinna ona być systemowa, gdyż wymienione przykłady pokazują jedynie skalę wątpliwości w stosunku do instytucji ewaluacji w obowiązującym stanie prawnym. Wśród wątpliwości są także te, które dotyczą realizacji przez analizowane rozporządzenie konstytucyjnych zasad poprawnej legislacji oraz zasady równości.

8. Podsumowanie.

Wskazując ogólnie i ramowo wstępne założenia nt. postulowanych zmian w kryteriach ewaluacji dyscypliny nauki prawne ustalono, że:

1. należy wyznaczać normatywne kryteria oceny w ramach poszczególnych dyscyplin naukowych; wymagane jest precyzyjne wyznaczenie normatywnych kryteriów oceny w dyscyplinie nauki prawne;
2. konieczne jest wyraźne wskazanie w akcie normatywnym sumy punktów do zdobycia, celem uzyskania określonej kategorii naukowej w danej dyscyplinie;
3. należy rozważyć i zmienić sposób uregulowania metod zaliczenia osiągnięć naukowych i rozwojowych za lata 2017-2018 do ewaluacji, w szczególności w dyscyplinie nauki prawne, by wagi przyznane za osiągnięcia z lat 2017-2018 były równoważne z tymi określonymi po wejściu w życie rozporządzenia w sprawie ewaluacji;
4. w dyscyplinie nauki prawne należy zmienić proporcje w możliwości zaliczania do oceny publikacji w czasopiśmie naukowych i publikacji w formie monografii i rozdziałów w monografii na rzecz publikacji monografii i rozdziałów w monografiach na rzecz tych drugich. Należy podnieść wymiar punktów za monografie jedno- i wieloautorskie;
5. należy uwzględnić możliwość zaliczenia do oceny publikacji o charakterze glosy, komentarza do aktu normatywnego, opinii prawnej nauczyciela akademickiego;
6. należy stworzyć wyraźne, normatywne kryteria przyznawania czasopismom wymiaru punktów;
7. należy w dyscyplinie nauki prawne określić kryteria umożliwiające zaliczanie do oceny publikacji w języku obcym, niezależnie od miejsca i sposobu publikacji; publikacje w języku obcym powinny być premiovane, co powinno znaleźć wyraz w wadze punktowej takiego opracowania;
8. należy wprowadzić przejrzyste i zrozumiałe zasady obliczania punktacji publikacji wieloautorskich, z uwzględnieniem realizacji zasady równości oraz tego, że w okresie poddanym ocenie całkowita punktacja za publikację może zmienić się poprzez komunikat ministra właściwego ds. nauki i szkolnictwa wyższego;
9. ocena efektów skutków finansowych badań naukowych i prac rozwojowych powinna uwzględniać również środki pozyskiwane z innych źródeł zewnętrznych niż te wymienione w rozporządzeniu w sprawie ewaluacji; w dyscyplinie nauki prawne powinny być w szczególności uwzględniane środki na badania i prace rozwojowe przyznawane przez instytucje publiczne oraz organizacje należące do szeroko rozumianego społeczeństwa obywatelskiego;
10. trzeba wyraźnie wskazać kryteria oceny wpływu działalności naukowej na funkcjonowanie społeczeństwa i gospodarki w dyscyplinie nauki prawne; należy też podać właściwe wskaźniki w tym zakresie; poszczególne wskaźniki powinny w szczególności odnosić się do wpływu prowadzonych badań naukowych w dyscyplinie nauki prawne na legislację, orzecznictwo i współpracę z organami władzy publicznej oraz podmiotami społeczeństwa obywatelskiego. W tym obszarze należy opisać dokładnie, jak zmierzyć dany wpływ poprzez określone wskaźniki.

Niezależnie od powyższego należy poddać refleksji, czy ramy ewaluacji nie powinny zostać uregulowane na poziomie ustawy, nie zaś aktu rangi wykonawczej (rozporządzenia). Jest to pożądane nie tylko z punktu widzenia realizacji konstytucyjnych zasad dotyczących budowania zaufania do państwa i stanowionego przez nie prawa oraz konstrukcji systemu źródeł prawa, ale też w kontekście wolności prowadzenia badań naukowych oraz autonomii podmiotów szkolnictwa wyższego.

prof. dr hab. Marek Michalski
Katedra Prawa Gospodarczego i Gospodarki Cyfrowej,
Instytut Nauk Prawnych UKSW
dr hab. Artur Kotowski, prof. ucz.
Katedra Teorii i Filozofii Prawa,
Instytut Nauk Prawnych UKSW
dr Aleksandra Syryt
Katedra Prawa Konstytucyjnego,
Instytut Nauk Prawnych UKSW

Centrum Analiz Legislacyjnych i Gospodarczych
al. Księcia Józefa Poniatowskiego 1, 03-901 Warszawa

Skontaktuj się z nami: kontakt@calg.pl
Odwiedź naszą stronę: www.calg.pl